

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Анелия Божкова

НАИМ – БАН

за научно-изследователската дейност на гл. ас. д-р Даниела Стефанова Стоянова, единствен кандидат в конкурс за доцент по професионално направление 2.2. История и археология за нуждите на Исторически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, обявен в „Държавен вестник“, бр. 103 от 10 декември 2021 г.

Д-р Даниела Стоянова е единствен кандидат по обявения конкурс. Тя се явява на конкурса с 21 селектирани научни труда, от които един е монографичен, един е част от колективна монография и 19 представляват студии и статии, някои от които в съавторство. В действителност, обаче, научното творчество на д-р Стоянова е далеч по-обемно, както се вижда от приложения пълен списък на публикациите и именно той дава реална представа за широкия кръг от проучвателските теми и научните приноси на кандидата, включително и в полето на научно-приложната дейност.

Данните за участия на кандидата в създаването на редица престижни изложбени каталози, в научно-изследователски проекти и в теренни археологически проучвания допълват богатият спектър от дейности, на които д-р Даниела Стоянова посвещава своята ценна и задълбочена експертиза.

Още със защитата на магистърската и на докторската теза, д-р Даниела Стоянова заявява траен интерес към проблемите на античната архитектура и строителните техники и материали в древна Тракия, които се превръщат в основна научна проблематика на нейния изследователски път. Същественото в случая е, че тя не стъпва по утъпкани пътеки в полето на научното знание, а избира слабо проучен сегмент в родната историография, който развива и задълбочава през годините. Към знанието за тракийските архитектурни паметници д-р Даниела Стоянова надгражда професионална компетентност в областта на архитектурните останки на гръцките колонии по западнопонтийското крайбрежие и така с годините се утвърждава като най-добрият специалист по антична архитектура у нас за епохата на тракийската и старогръцката древност.

Научните трудове, с които д-р Даниела Стоянова се явява на обявеният конкурс засягат широк кръг от проблеми, които могат да бъдат обобщени в следните по-големи групи:

1. Студии и статии върху гробничната архитектура в Тракия – проблеми на планови схеми, строителни материали, техники на градеж, украси и вътрешно устройство. В тази група се включват проучвания върху отделни паметници или групи (№№ 2, 6, 14, 17), върху конкретни конструктивни и декоративни елементи от архитектурата на гробните съоръжения (№ 9). С особена тежест се открояват обобщителните студии на д-р Стоянова върху тракийската гробнична архитектура, които дават един широк поглед върху всички аспекти на зиданите гробници в Тракия (№№ 3, 4, 10, 15, 21). В тези студии, изключително богато илюстрирани с планови схеми, чертежи и снимки, много от които са личен принос на автора, са събрани съвременните

познания за монументалните гробници в древните тракийските земи, за тяхната типологическа характеристика и специфични отлики, строителни техники и материали, декоративни схеми и елементи. Тези студии не са просто обобщения на вече известното, те са действителни авторски приноси на д-р Стоянова върху монументалното гробнично строителство с нови важни и negliжирани до сега наблюдения върху строителните материали, декоративните програми на фасадите, типология, функционална характеристика и украса на каменните врати, погребалните легла. Като особено значим принос в тази група публикации бих открила и аргументираните основания на д-р Стоянова за по-прецизно и обективно датиране на зиданите погребални съоръжения. Хронологията, която тя предлага за всеки един от паметниците, с които се занимава (напр. № 8), както и общо за периода на тяхното съществуване, се основава на солидни паралели от средиземноморската зона с препратки към развитието на архитектурния ордер и неговите елементи в източносредиземноморския свят.

2. Втората група от научни трудове на д-р Стоянова са свързани с изследвания върху отделни аспекти на селищното строителство в земите на древна Тракия. В своята историческа биография, тази проблематика е все още нова за родната археология и макар и не многобройни, публикациите на д-р Стоянова също могат да се определят като новаторски и задаващи съвременни научни стандарти. Особено важно за разбирането на фортификационните съоръжения в тракийската селищна система и на жилищното строителство в Тракия е изследването върху кирпича (№7), употребяван широко като строителен материал както в древна Тракия, така и в елинския свят. Свързани пряко с архитектурата на селищните центрове са

публикации на монументални каменни постройки (№ 16)) или върху строителната керамика от селищни обекти или култови сгради (№ 19, 20). Тук е мястото да се припомни, че с изследванията върху строителната керамика и архитектурната теракота в древна Тракия, д-р Даниела Стоянова създаде ново научно направление в българската историография и се превърна в единствен за сега у нас и много търсен специалист в тази област. Нейната експертиза е особено ценна за правилното тълкуване на редица новооткрити недвижими архитектурни паметници или артефакти.

3. В трета група, макар и разнородни, могат да бъдат обединени приносите на д-р Стоянова в областта на архитектурното наследство в западно-понтийските старогръцки колонии. Основен акцент в тези трудове е строителната керамика и архитектурната теракота от различни по тип археологически контексти. В три от статиите се разглеждат покривни керемиди от погребални контексти от различен характер в Месамбрия и Аполония (№№ 11, 12, 18), а в четвърта – покривни артефакти и художествена керамична декорация от Одесос (№ 5). Във всички изследвания са изведени основните типологически характеристики на покривните конструкции за съответната епоха (къснокласическа и елинистическа епохи) и са извършени наблюдения върху местното производство на строителна керамика и вносът на керемиди от други понтийски центрове. Професионално са анализирани и присъстващите върху керемидите печати на производителите. Типологическият и стилев анализ върху архитектурната теракота пък дава основания на д-р Стоянова да открие редица общи белези в производството на архитектурната декорация в много от понтийските градове. Още едно изследване (№ 13) в това научно направление обобщава за пръв път данните за внос на

керемиди от водещите центрове Синопе и Хераклея Понтийска в Западно-понтийските колонии и в което са направени и важни наблюдения относно пазарния дял на вносните и местните керамични покривни изделия.

4. Специално място трябва да бъде отделено на монографичния труд на колегата Стоянова, озаглавен „*Строителна керамика и архитектурна теракота от Аполония Понтика (VI в. пр. Хр. – III в. пр. Хр.)*“ (№ 1) . Още в началото трябва да се каже, че той представлява действително новаторски труд за българската археологическа школа и със своя задълбочен анализ, се нарежда сред най-добрите образци в световната научна книжнина.

Трудът се състои от шест аналитични глави, заключение, таблици, библиографски апарат и обширно резюме на английски език. Той стъпва върху първичната обработка на хиляди артефакта (фрагменти от покривни керемиди и архитектурна теракота), документирани лично от автора. Пътят към това изследване е дълъг и изпълнен с предизвикателства, изискващи професионални умения, упоритост и последователност. Д-р Даниела Стоянова се е справила с всички трудности на „градската археология“ и произтичащи от това стратиграфски затруднения (ясно формулирани още в първа глава) и е достигнала до обективна възможност за реконструкция на керамичните покрития на архитектурните паметници на Аполония Понтика от архаичната, къснокласическата и елинистическата епохи.

В първа глава на книгата са описани целите и задачите на изследването и са посочени ползваните научни методи.

Във втора глава е направен обстоен преглед на историята на проучванията върху строителната керамика от Аполония и нейната близка и по-

далечна околност. Накратко са представени и резултатите от разработването на тази проблематика и за други центрове в Понтийската зона. Доколкото темата е нова за българският читател, може би трябваше да бъде предвидена и малка част за преглед на световната историография, но тази препоръка към труда в никакъв случай не омаловажава неговите качества.

Третата глава е посветена на строителната керамика от къснокласическата и елинистическата епохи, като нейното разработване стъпва основно върху данните от некрополите на Аполония понтийска. Разгледани са всички елементи от покривната конструкция – плоски, покривни и челни керемиди и антефикси. Обърнато е внимание върху проблема на производствените печати.

Четвърта глава разглежда храмовата архитектура и архитектурната декорация в Аполония на базата на данни от проучванията на о-в „Св. Св. Кирик и Юлита“ и на различни места на Созополския полуостров. Един обобщен преглед на известното досега представя в много пригледен формат данните за храмовото строителство през различни периоди от съществуването на апойкията, като д-р Стоянова е имала и лично участие в идентификацията на културните останки и строителните периоди на много от разгледаните култови постройки. Схеми, планове, чертежи и друг илюстративен материал съпътстват тази толкова интересна и важна за основната тема част от изследването.

В глава пета е представен анализ на строителната керамика от архаичната епоха, на базата на артефакти от теменоса на о-в „Св. Св. Кирик и Юлита“. Главата съдържа типологическо изследване на плоските,

покривните и челните керемиди и антефикси, като се взети предвид и данните за състава на глините и цветът на изпечената продукция.

Шестата глава съдържа най-атрактивните елементи от покривната конструкция на античните монументални сгради, а именно – керамичната художествена декорация, именувана още архитектурна теракота. Разгледачите архитектурни елементи включват анализ на глинени антефикси, челни керемиди, плочи с йонийски киматион, плочи с войни, сими с релефна декорация. Макар и не многобройни, тези артефакти имат важно значение на определяне на функционалната характеристика на сградите и тяхната хронология, предоставят свидетелства за развитието на местните художествени занаяти и за вноса на изделия от различни понтийски и източносредиземноморски центрове. Паметниците са разгледани в текста последователно, с подробни описания и графични реконструкции, там където се налага. На базата на извършеният анализ и приведените паралели, д-р Даниела Стоянова достига до важни обобщения за връзките на апойкията с нейната метрополия Милет и други източносредиземноморски центрове и за тези с понтийските градове като големият производствен център Месамбрия. Обективни и убедителни са и данните за местно, аполонийско производство на художествена архитектурна декорация. В таблиците, приложени към текста на книгата са представени каталожно всички известни примери на подпечатани керемиди, произведени в Аполония Понтика, което също ще улесни бъдещи открития и проучвания.

Общото ми впечатление за монографичният труд на д-р Даниела Стоянова е за едно оригинално, авторско научно изследване с високи качества на значим научен продукт и с висок коефициент на практическа полезност.

Това първо по рода си у нас научно изследване представлява несъмнен принос на българската археологическа школа.

В резултат на казаното дотук относно богатото и приносно научно творчество на д-р Даниела Стоянова, считам, че е напълно заслужено да бъде подкрепено нейното академично израстване. Във връзка с това категорично заявявам че ще гласувам положително с „Да“ за присъждането на академичната длъжност „доцент“ на д-р Даниела Стоянова.

София, 8 април 2022 г.

Рецензент:

проф. д-р Анелия Божкова